

Editöryal

Enerji, geçmişten günümüze insanoğlunun temel yaşam kaynakları arasındadır. Dünyadaki küresel ekonomik düzen, liberalleşme ile birlikte teknolojik gelişmeleri, adeta çarpan etkisi yaratarak çok hızlı bir şekilde ilerletmektedir. Hızla ilerleyen bu teknolojik gelişme, dünyada sürdürülebilir bir kalkınma ve büyümeyi de beraberinde getirmektedir. Bu büyüme ve kalkınmanın gerek istikrarlı gerekse daim olabilmesi için enerji, devletler için vazgeçilmez bir kaynaktır.

Geçmiş yıllarda geleneksel olarak güvenlik denildiğinde bir devletin askeri (tank, uçak, nükleer güç vs.) unsurları bakımından yeterli olup olmadığı anlaşılmaktaydı. Kitle iletişim araçlarının artması, teknolojik gelişmelerin hızla yaygınlaşması ve en önemlisi de insanların ihtiyaç çeşitliliğindeki hızla yükseliş, güvenlik unsurunu çok boyutlu hale dönüştürmüştür.

Enerji ise bu kapsamda, devletlerin gerek ulusal, gerekse uluslararası güvenliklerinin sağlanması noktasında merkezi konuma yerleşmiştir. Devletler halklarının refah seviyelerini yükselterek siyasal, ekonomik ve kültürel bakımdan, kalkınmışlıklarını devam ettirmek istiyorlarsa, ihtiyaç duyulan enerjiyi güvenli kaynaklardan, güvenli güzergâhlardan, temiz ve sürdürülebilir bir şekilde temin etmek zorundadırlar. Aksi takdirde bir devlet için yalnızca bir dakikalığına yaşanabilecek olası bir enerji kesintisi, o devlet için milyarlarca doların kaybına yol açabilecek durumdadır.

Son yıllarda özellikle Akdeniz, gerek ulusal gerekse uluslararası aktörler ve onların yerel işbirlikçileri yoluyla, enerji kaynakları ve güzergâhları bağlamında çok büyük mücadelelere sahne olmaktadır. Akdeniz; coğrafi konumu itibarıyla Afrika, Avrupa ve Asya kıtalarının kesişim noktasında bulunmaktadır. Dünyadaki taşıma ticaretinin büyük bir bölümü denizler üzerinden yürütülmektedir. Yaklaşık olarak dünya deniz ticaretinin %30'u Akdeniz üzerinden geçmektedir. Çünkü Akdeniz Süveyş Kanalı, Hürmüz Boğazı gibi birçok enerji nakil hatlarını, Atlas Okyanusu ile Hint Okyanusuna bağlamaktadır. Bu sebeple ticaret yollarının güvenliği ülke ekonomilerinin gelişimi ile doğru orantılıdır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Jeoloji Araştırmaları Merkezinin raporuna göre, Doğu Akdeniz'de yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğer enerji kaynağı mevcuttur. Akdeniz'in tamamında ise yine yaklaşık 60 milyar varil petrole eşdeğer enerji kaynağı vardır. Doğu Akdeniz'deki toplam enerji kaynaklarının günümüzdeki değeri ise yaklaşık 3 trilyon dolardır. Bu bölgede bulunan enerji rezervlerinin Avrupa'nın yaklaşık 30 yıllık, Türkiye'nin ise

yaklaşık 550 yıllık enerji ihtiyacını karşılayacağı tahmin edilmektedir. Enerji talebinin yaklaşık %75'ini ithal eden Türkiye, tüketmiş olduğu gazın yaklaşık %99'unu ve petrolün ise yaklaşık %92'sini ithal etmektedir. Yıllara göre değişmekle birlikte, Türkiye'nin enerji ithalatı için ödemiş olduğu miktar 45 ile 55 milyar dolar aralığındadır. Bu çerçeveden değerlendirildiğinde Türkiye için enerji güvenliği Doğu Akdeniz bağlamında oldukça elzemdir. Çünkü Akdeniz'de kıyı uzunluğu en fazla olan ülke Türkiye'dir. 1982 yılında Viyana'da imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku'na (BMDH) göre; denize kıyı uzunluğu en fazla olan ülkenin kıta sahanlığı da o oranda geniştir. Yine aynı sözleşmenin ilgili maddesine göre ise bir ülkenin kıta sahanlığının büyüklüğü ve/veya genişliği ne kadar ise o ülkenin münhasır ekonomik bölgesi (MEB) de o oranda büyük ve geniştir. Bu sebeple Türkiye, Doğu Akdeniz'e komşu olan ülkeler arasında Doğu Akdeniz'den en fazla pay sahibi olması gereken ülkedir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tek taraflı olarak 2003 yılında Yunanistan, 2007 yılında Mısır, 2010 yılında İsrail ve Lübnan ile kendince sözde MEB antlaşması imzalamıştır. GKRY bu bağlamda başta İsrail olmak üzere birçok Batılı ülkeden almış olduğu destekle, 2007 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Güneyinde kalan bölgeleri 13 parselde ayırarak, bu parsellerde Batılı enerji şirketlerine (EXXON MOBİL, Noble, ENİ, TOTAL, Güney, KOGAS ve SHELL gibi) sözde hidrokarbon arama ve çıkarma ruhsatı vermiştir. Fakat GKRY'nin kendisi için 13 parselde ayırdığı bu bölgelerin 5'i Türkiye'nin deniz yetki alanı (yani Türkiye'nin MEB'i) ve 7'si ise 2011 yılında KKTC ile Türkiye arasında imzalan, KKTC'nin Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) petrol ve gaz arama ruhsatı verdiği alanlar ile çakışmaktadır.

2010 yılının sonuna doğru Tunus'ta Arap Baharı ile (sonradan kışa dönüşen) başlayan halk ayaklanmaları, 2011 yılından itibaren başta Suriye olmak üzere tüm Orta Doğu'da siyasi, ekonomik, psiko-sosyolojik krizler ve çeşitli vekâlet savaşları olarak devam etmektedir. Tüm bu ve benzer problemlerin altında yatan temel sebeplerden biri İsrail'in bölgedeki yayılma siyaseti ve Batılı ülkelerin bu politikaya destek vermeleri olduğu gibi bu bölgenin enerji kaynaklarını ve enerji nakil haklarını ele geçirmektir. Dolayısıyla ülkelerin sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınmalarında hammadde olarak enerji temel bir girdi olduğu için; devletler hem enerji rezervlerini hem de enerji güzergâhlarını kontrol altına alarak, birbirlerine karşı üstünlük sağlama, yaptırım, tehdit ve ve/veya silah olarak kullanmaktadırlar.

2003'te Gürcistan'daki Gül Devrimi, 2004'de Ukrayna'daki Turuncu Devrim, 2008'deki Rusya-Gürcistan Savaşı (Güney Osetya ve Abhazya'nın Gürcistan'dan ayrılarak bağımsız olması), 2014'deki Rusya-Ukrayna Savaşı bunun sonucunda ise Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi olayları, tüm bu sorun ve savaşlar Karadeniz ekseninde; Kafkaslar, Kuzey Doğu Avrupa ve Baltık bölgesinde yaşanmıştır. Yaşanan bu olayların temel sebebi her ne kadar 2000'li yıllardan sonra ABD destekli olarak, NATO'nun ve Avrupa Birliği'nin (AB); Balkan, Baltık ve Kafkasya (2008'de ABD'nin Gürcistan'ı NATO'ya üye yapmak istemesi) ülkelerine doğru yayılcı siyaseti olup, Rusya Federasyonu'nun bu girişimlere tepki göstermesi olarak algılansa da enerji odaklıdır.

Örneğin AB ülkeleri hali hazırda enerji tedarikinin yaklaşık yarısını Rusya'dan temin etmektedirler. Rusya'nın AB'ye ihraç ettiği enerjinin büyük bir bölümü Ukrayna üzerinden sağlanmaktadır. Bu çerçevede Ukrayna merkezli olarak geçmiş yıllarda Rusya-AB arasında birçok kriz yaşanmış olmakla birlikte, Rusya AB'ye ihraç etmiş olduğu gazı zaman zaman keserek, enerji kaynakları ve güzergâhları üzerinden AB'ye yaptırım uygulamaya çalışmıştır. Bu ve benzeri gelişmeler Rusya'nın enerji kartını uluslararası ilişkiler bağlamında bir silah olarak kullanıp kullanmadığı tartışmalarını doğurmuştur.

2019 yılının son aylarında dünya genelinde petrolün varil fiyatı yaklaşık 55 dolardı. Şimdilerde yani 2020 yılının Mart ayında dünya genelinde petrolün varil fiyatı yaklaşık 30 doların altında seyretmektedir. Dünya genelinde yaklaşık %50 oranındaki bu ani düşüşün sebebi ise Çin'de korona virüsünün ortaya çıkması (daha sonra dünyaya yayılması) ve ABD'den sonra en fazla enerji tüketen Çin ekonomisinin durağanlaşmasıdır. Tabii olarak petrol fiyatlarındaki bu düşüşün sebeplerinden biri de 2020 yılının Mart ayında, OPEC bünyesinde Rusya ve Suudi Arabistan'ın Viyana'da bir araya gelerek, petrol arzının ne kadar olacağı hususunda anlaşamamalarıdır. Bu toplantıda Suudi Arabistan, Rusya'ya petrol arzının kısıtlanması teklifinde bulunmuştur, fakat Rusya bu teklifi kabul etmemiştir. Daha sonra ise Suudi Arabistan, Rusya'ya karşılık olarak kendi petrol arzında daha radikal bir düşüş yapmıştır. Bunun sonucunda ise dünya genelinde benzin ve dizelde neredeyse yarı yarıya bir ucuzlama söz konusu olmuştur. Dolayısıyla devletlerin enerji tedariki ve tüketimi konusunda dikkat etmesi gereken temel hususlar; enerji bağımlılığı, karşılıklı bağımlılık, enerji güvenliği ve alternatif (yenilenebilir) enerji kaynaklarının kullanımı gibi elzem konulardır. Bu sebeple Türkiye kendi enerjisinin tedarikinde, yerli ve milli kaynakların (alternatif kaynaklar) kullanım oranını ivedilikle yükseltmelidir.

Türkiye Siyaset Bilimi Dergisinin 2020/1 sayısının ana temasını gündemdeki önemli yerini hep korumuş olan enerji olarak belirledik. “Dünden Bugüne Enerjinin Önemi ve Enerji Savaşları” ana teması etrafında son çalışmaları yayımlamayı amaçladık. Doğrudan enerji konusuyla alakalı olmak üzere dört makale ve bir kitap kritiği, farklı konularda ise iki makale ve bir kitap krtiğini de derginin bu sayısında bulabileceksiniz.

Brahima Bilali'nin kaleme aldığı “Energy Security in South Sudan: Potentials and Challenges” çalışmasında, Güney Sudan'ın fosil yakıtlar bakımından enerji rezervlerinin zenginliğini konu alarak, bu ülkenin sahip olduğu alternatif kaynaklar bağlamında, yenilenebilir enerji rezervlerinin önemine değinilmiştir. Fakat enerji kaynağı bakımından zengin olan Güney Sudan'ın, enerji güvenliğinin sağlanması noktasında, birçok sorunla karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. Bu sorunlar; Güney Sudan'da devam eden siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, enerji nakil hatlarının altyapı eksikliği, enerji kaynaklarının zayıf yönetimi ve özellikle de yabancı ülkelere bu bağlamda aşırı bağımlılıktır. Bu çerçevede İngilizce olarak yazılan makalede genel olarak Güney Sudan'daki enerji güvenliğine dair temel dinamiklerden ve ülkenin sahip olduğu enerji potansiyelinden bahsedilmektedir.

Mehmet Soytürk'ün yazdığı “Brexit Sonrası Avrupa Birliği Enerji ve İklim Politikaları” başlıklı makalede; Avrupa Birliği'nin (AB) ortak enerji ve iklim politikalarının tarihsel süreci ile birlikte, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)'nın oluşumu açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise AB'nin günümüze ki gelişiminde, AB'nin ilgili enerji kurumlarının almış olduğu kararlara değinilerek, bu kararların alınmasında Büyük Britanya'nın rolü ve önemi ele alınmıştır. Makalenin ilerleyen bölümlerinde yazar, Brexit sonrası AB enerji ve iklim politikalarının nasıl şekilleneceğine dair tahmin ve görüşlerde bulunarak her iki tarafın (AB ve Büyük Britanya) enerji ve iklim politikalarının yeniden belirlenmesi süreçlerinde çok büyük sıkıntılar ve zorluklar yaşanacağını ifade etmiştir.

Nurgül Bekar'ın yazdığı “Yenilenebilir Enerji Kaynakları Açısından Türkiye'nin Enerji Jeopolitiği” konulu makalede, yenilenebilir ve yenilenemez enerji türleri ile ilgili kavramsal tanımlamalar açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin enerji bağımlılığına dikkat çekilerek, alternatif enerji kaynağı kullanımının ve yenilenebilir enerji kaynaklarının, toplam enerji tüketimi içerisindeki payının artırılması konusunda ne gibi çalışmaların yapılması gerektiğine dair görüş ve öneriler sunulmuştur. Daha sonra ise bu çalışmada Türkiye'nin bulunduğu coğrafya bağlamında, enerji jeopolitiği

açıklanmaya çalışılarak bu jeopolitiğin yenilenebilir enerji kaynaklarıyla ilişkisi araştırılmıştır.

Muhammed Samancı'nın ele aldığı "Yenilenebilir Enerji Yatırımlarının Arttırılmasına Yönelik Vergisel Teşvikler: Türkiye ve Seçilmiş Bazı Ülkeler Arasında Karşılaştırma" başlıklı çalışmasında ise Türkiye, Mısır, Cezayir, Ürdün ve Malezya gibi beş farklı ülkenin yenilenebilir enerji yatırımlarına yönelik vergisel teşvikleri ve özellikle de vergi muafiyetleri ile vergi indirimleri, birbirleri ile kıyaslanmıştır. Kıyaslama yapılırken ilgili ülkelerin yenilenebilir enerji alanındaki yasal mevzuatları, maliye disiplini ve bir mali analiz çerçevesinde ele alınarak yorumlanmıştır. Bu çerçevede adı geçen ülkelerin; gelir vergisi, kurumlar vergisi, KDV, gümrük vergisi, damga vergisi, emlak vergisi, ve tapu harcı muafiyetine dair, ilgili kalemlerde literatür taraması yapılmıştır.

Merve Sevinç Sakar, Murat Kaymaz'ın kaleme aldıkları "Alman Dış Politikasının Sivil Yüzü ve Kültür Politikaları" başlıklı yazılarında, II. Dünya Savaşı sonrası alman dış politikası ve sivil güç olmak üzere, tarihsel süreç içinde Almanya'nın kültür politikaları anlatılmıştır. Bu bağlamda bir ülkenin kültürünün farklı ülkelere tanınmasında kültür politikalarının önemini vurgulandığı makalede, Goethe Enstitüsü, Yurt Dışı Okulları Ağı, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Alexander Von Humboldt Vakfı ve DAAD gibi vakıflar aracılığı ile özellikle II. Dünya Savaşından sonra Alman kültürünün dünyanın farklı coğrafyalarında sivil güç olarak yayılması ele alınmıştır. Buna paralel olarak makalede aynı zamanda, Almanya'nın kültür politikalarını yalnızca bir dış politika aracı olarak kullanmanın da ötesine götürdüğü vurgulanarak, kültür politikalarını "Toplumların Dış Politikası" haline getirmeye çalışıldığını bu yolla da devletlerin etkileşim alanlarının genişletmesi çerçevesinde bir araç olarak görüldüğü belirtilmektedir. Çalışmada, Türkiye tarafında 2000 yılından sonra kurulan Yunus Emre Enstitüleri ile dil öğrenimi üzerine çalışmaların hızla arttığına değinilmiştir. Daha sonra ise Çin Halk Cumhuriyeti tarafından kurulan Konfüçyüs Enstitülerinin dünyadaki sayısının 2006'dan sonra, 120'den 500'e çıktığı ve Rusya Federasyonu tarafından kurulan Mir Enstitülerinin 50'den 150'ye yükseldiği benzer çalışmaların da dünyada özellikle Fransa ve İngiltere tarafından da yürütüldüğü ifade edilmiştir.

Emre Ekinci'nin yazmış olduğu "Hizmet Sunumundan Hukukilik Boyutuna: 6360 Sayılı Kanuna Ait Akademik Eleştiriler" başlıklı çalışmada, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinden sonra yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun, idari, siyasi ve mali alanlarda ortaya çıkarmış olduğu tartışmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda yazar, çalışmasında ilgili yasanın genel gerekçesini açıklayarak, tüzel kişilikleri kaldırılan belde belediyeleri ve köyler konusu ile birlikte,

hizmet sunumu açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha sonra ise yazar bu kanun kapsamında; merkezileşme ve yerelleşme olgusunu, katılım ve demokrasi konusu kapsamında, mali konular açısından değerlendirerek, anayasaya uygunluk bağlamında büyükşehir olan şehirleri analiz edip yorumlamaya çalışmıştır.

Recep Temel'in yazmış olduğu "Petrol Fırtınası" başlıklı çalışma ise Raif Karadaę'ın ölümünden önce (22 Aralık 1973 tarihinde kaldığı otel odasında ölü bulunmuştur) yazmış olduğu bir kitaba yönelik değerlendirmedir. Yazar bu kitabın kritiğini yaparken, Raif Karadaę'ın 1950'li yıllara kadar olan zaman diliminde, Orta Doğu başta olmak üzere Bakü, Venezuela, Meksika ve Panama Kanalı etrafındaki petrol rezervlerine yönelik, uluslararası emperyalist güçlerin vermiş olduğu mücadeleleri anlatmaktadır. Kitapta Royal, Dutch-Shell ve Standard Oil gibi enerji şirketlerinin Osmanlı'nın çöküşünde sergiledikleri çalışmalar anlatılmakla birlikte, 1950'li yıllarda İran petrollerinden daha fazla istifade etmek isteyen ABD, Fransa, İngiltere ve Rusya gibi ülkelerin, İran üzerinde oynamış oldukları siyasi ve iktisadi oyunlar ifade edilmiştir.

Gökberk Yücel, Amin Maalouf'un "Uygurlukların Batışı" adlı kitabını analiz etmiştir. Maalouf'un medeniyet perspektifinde fail/fiil ilişkisine değinen Yücel, Arap/Müslüman toplumlarının hafızası üzerinden Doğu Akdeniz havzasının gelişim sürecini analiz etmiştir. Bu bağlamda, 1950'li yıllardan itibaren Orta Doğu'da ağırlığını hissettiren ideolojik hareketlerin Arap/Müslüman ülkelerin siyasetindeki etkisi, Arap dünyasındaki yapısal değişim sancıları ve bu sancıların Batı dünyasıyla ilintisi analiz edilmiştir. Aynı zamanda Yücel, Maalouf'un insanlığın akıbetine ilişkin nasıl bir perspektif sunduğuna da değinmiştir.

Bu vesileyle başta dergimizin yayın kurulunda bulunan tüm hocalarıma ve makale yollayarak bilim dünyasına katkıda bulunan tüm yazarlarımıza en içten dileklerle teşekkür ediyorum, bir sonraki çalışmalarında başarılar diliyorum.

Mustafa Özalp